

ĆMA (58) *sb f*

sg *N* ćma (19). ◇ *G* ćmy (3). ◇ *A* ćmę (6). ◇ *I* ćmą (8). ◇ *L* ćmie (1). ◇ *pl N* ćmy (9). ◇ *G* ciém (5) *OpecŻyw*, *BudBib* (2), *LatHar*, *WujNT*, ćm(o)w (1) *HistAl*; ciém (1), ci(e)m (4). ◇ *A* ćmy (2). ◇ *I* ćmami (4); -ami (3), -(a)mi (1).

Sł stp, *Cn notuje*, *Linde XVI – XVIII w.*

1. *Ciemność, brak światła, mrok; caligo, tenebrae Mącz; umbra Cn* (20) : Słońce fie we ćmy obroci [*Sol convertetur in tenebras*] á kxiężyc w krew *Leop Ioel* 2/31; *Caligo*, *Cmá/ ciemność Mącz* 31d, 445d; Niech ślizáwice/ y ćmy niefpędzone Ich drogi będą *KochPs* 48; Zátym iáko ćmá od fłońcá/ y proch od wiátru/ nieprzyiáciele fię rozprofzyli y wćieklí *SkarŻyw* 56; A ná zbroiách gđzi ś [!] we ćmie proch y rdzá fię lęże *RybGęśli* B2.

Fraza: »ćmy wstają« (3): Niechay ćmá iáka chce wftanie/ Dobrym światłá záváždy zftanie. *KochPs* 172, 155; Kwáp fye póki iáfné zorze Nie západną w byftré morze: Pochwili ćmy czarné wftaná/ Co noc nofzą nie náfpána. *KochPieś* 35.

Wyrażenia: »ciemności ćma« (1): Ale zebránych cięmności ćmę zápáláły Lyfkáwice: grad/ y żywé węgle pádáły. *KochPs* 23.

»ćma nocna« [*szyk 2 :1*] (3): gdy floncze wzeydzye yze czmy noczne ofzwyeczy *PatKaz II* 82v; *KochPs* 172; Idź gđzie cię nogi y wiátry powiodą Zá tą życziwéy ćmy nocnéy pogodą. *KochPieś* 50.

»ćma nieprzejrzana« (1): Schylił niebá/ y fpuścił fye: ćmá nieprzeyżrzána Ogrómna pod nogi iego byłá poflána. *KochPs* 23.

Szereg: »chmury i ćmy« (1): Chmury około niego [*Pana*]/ Y ćmy frogié *KochPs* 145.

W przen (6) : ten zwon będzie tą wodą zmatzan/ gđziefzkolwiek przydzie dzwięk iego/ áby odeflła moc nieprzyiációł dáleko: Cmy Fántazyie/ Chmury/ ofwiecenie Błyfkánia/ vderzenie Gromow/ y przeciwności wfzyftkich Duchow. *KrowObr* 103; Twóy mię gniéw/ zapálczywość twoiá mię ścifnęlá/ Y iáko powódź/ zewfząd zámknęlá. Odftrychnąłeś odemnie krewné/ y znáiomé/ Wfzytkich okryły ćmy niewidomé. *KochPs* 132, 203; Zátym dokláda Dawid: á ćmá pod nogámi iego: przez co rozumie to zácmmienie Pánnie Máryey przez Aniołá przywálfzczone etc. *CzechEp* 161.

Wyrażenia: »ćma ciemności« (1): Toć fą ftudnye bez wody/ á mgły ktore wicher kręci/ ktorym ćmá cyemności náwyeki yeft záchowaná. Abowim pyfśne y prozne fłowá mowząc/ wabyą przez żądliwość lubofcyámi cyelefnymi tych ludzi [...] ktorzy w błędzye przebywáją/ obycuyąc im wolność ácz fámi fą nyewolnicy zákáżenya álbo pokalenya. *KromRozm I* D2v.

»ćma śmierci« (1): Y wywiódł ie z ciemności y ze ćmy fmierci [*Et eduxit eos de tenebris et umbra mortis*] y ich przekowy rozerwał. Z ciemności, to ieft z błędu pogańfkiego. *WróbŻołt* 106/14.

Szereg: »ciemność i ćma« (1): *WróbŻołt* 106/14 *cf* »ćma śmierci«.

2. *Mnóstwo, wielki tłum, wielka liczba, czasem wynosząca dziesięć tysięcy; legio BartBydż; agmen, cateroa, celebritas, chorus, circulus hominum, cohors, concilium, concio, conglobatio, constitutus hominum, conventus, copia, corona populi, cuneus, examen, exercitus, fluctus (barbariae),requentia, globus, grex, magnitudo, manus, multitudo, nimbus, nubes, numerositas, numerus magnus, orbis a. semicirculus a. spira a. stipatio hominum, turba, turbula, unda, vis magna Cn* (37) :

a. O ludziach i duchach (33) : *BartBydg* 80b; *MurzNT Luc* 8/30; Nie złączę się dzieścię tylicy ludu (*marg*) wł. ćmy ludu/ iefli cmá znaczy dzieścię tylicy. (-)/ którzy w około záfadzili się ná mię. *BudBib Ps* 3/6 [7]; Cmá włobie ma dzieścię tylicy. *BudBib I* 441v *marg*, *Deut* 33/17; WTem (czásie/) gdy się zbierały ćmami tłumy [*Multis autem turbis concurrentibus*] (*marg*) ćmá ma w łobie dzieścię tysięcy. (-) áz deptáli iedni drugie *BudNT Luc* 12/1; Y pytał go [*czarta*] Iefus/ mówiąc: Iákoć imię? A on powiedział/ Woyłko [*at ille dixit: Legio*] (*marg*) Abo, ćmá. (-): bo wiele czártow weszło było weń. *WujNT Luc* 8/30, s. 141 *marg* [2 r.].

ćma kogo (12): *OpecŻyw* 106v; *Leop Luc* 8 arg; *KochWr* 22; *LatHar* 694; *WujNT Matth* 26/53; Przez morzá : gdzie nie raz mi szło o gárdło: przez ćmę Zbójców morfkich przebywřzj *CiekPotr* 82. Cf »ćma ludzi«, »ćma nieprzejřzana«.

W formule prawnej (8): takze wedle staradawnego obiczaya rvřkiey Zyemye Zamky y myaftha. y wolořczy zeczmany y zewřzemy dochodj zapyřfaly, nyczego nieomieřkawayacz wedlie thich lyřthow ktore od przodkow nalzich czarow bily napyřfane *LibLeg* 10/95; dzierzacz wpokoyv. naprzod kyow Czerkalfi. y zzyemiamy y zwodamy zewřzemy dochodj lvczko wyekze zeczma yzzemyamy y řwodamy y zewřzemy dochodj, Smolensk zeczma zzyemyamy zwodamy, y zewřzemy dochodj *LibLeg* 10/95v, 10/95v [6 r.].

W połączniu z liczebnikiem głównym (7): a dál by mi ninijé więcý niż dwanáćcie ćiem aniolow ktorzyby mię obronili *OpecŻyw* 106v; dla tego wiedzcie nas z dzieścią tylicy ćmow ná wřpomożenie wam w rychle przydz. *HistAl* E7v; *BudBib Dan* 7/10, I 292v, *Ion* 4/11; *LatHar* 694; Czyli mniemařz ábym nie mógł prořić Oycá mego : á řtawřby mi teraz więcý niż dwanáćcie ćiem (*marg*) Abo woysk: (-) ániołow [*et exhibebit mihi modo plus quam duodecim legiones Angelorum?*]? *WujNT Matth* 26/53.

Wyrażenia: »ćma ludzi, ludu« [*szyk* 4 : 1] (4 : 1): A mnie by nie žal Niniwená miářtá wielkiego wktorem iefř więcý niż dwanáćcie ćiem ludzi [*sunt plus quam duodecies decem millia hominum*] *BudBib Ion* 4/11, I 292v *marg*; *ZawJeft* 47; *LatHar* 218; któręgo Senatorřkié czołó/Dwór z królem więcý řłucha/ y ludzi cmá w kołó. *GosřCast* 14.

»ćma niezliczna« (1): Ná prořbę ich przyřřly Pardwy ćmami nyezlicznemi *LubPs* Yv.

»[częgo] ćma nieprzejřzana« (1): Ięgo woyłká niezliczné: wozów nie vchronnych Cmy nieprzejřzané řtoię/ y Anyołow konnych. *KochPs* 98.

b. O zwierzętach i rzeczach, pojęciach [częgo] (4) : *BudNT Ev marg*; Cmě wielką ptařtwá przygnał: iákie więc zamieć W pialczyřtych polách pędzi *KochPs* 116; iáko pędko y częřto gdy się modłę/ wpada mi ćmá rzeczy cieleřnych ná myřř? *LatHar* 603; Czás wřřytkowiędny/ Ná řwiát wywodzi Co řkryto było/ Mąk niezliczonych Zá tobą ćmami Z węłów plećionych Biczmi przyřcina/ Z win záfłuzonych. *GosřCast* 75.

3. lek. Choroba oczu; zácma, katarakta (1) :

Wyrażenie: »zachodzenie ćmą« (1): iefř vżyteczne takie puřzczanie krwi na rozmagite niemoczy oczne, Iako na bolenie ciężkie/ naprzeciw zachodzeniu ćmą y bielmem/ y naprzeciw czyrwonořciam y rzezaniu pod powiakami [!]. *FalZioł* V 58.

Szereg: »ćma i bielmo« (1): *FalZioł* V 58 cf »zachodzenie ćmą«.

Synonimy: **1.** *ciemność, czarność, mrok, mrokota*; **2.** *hufiec, legijon, mnostwo, wojsko.*

ZZie